

Урок №5

Тема: Панас Мирний "Хіба ревуть воли, як ясла повні?" Еволюція Ничипора Варениченка: від правдошукацтва до розбійництва.

Хід уроку

1.1. Бесіда за питаннями:

- Що таке сюжет, композиція, зміст твору?
- Які сюжетні лінії наявні в романі?
- Які проблеми піднімає автор у творі?

1.2 Слово вчителя.

Перед кожним з нас рано чи пізно постає питання: "Навіщо я живу на світі? Яке моє призначення? Яка я людина - добра чи зла?" запитання доволі складні. Не завжди людина знаходить на них відповідь. Люди ж оцінюють одне одного за вчинками: це добродій, а цей - нікчема чи навіть злочинець.

В усі часи філософи, поети прагнули розпізнати зло, дізнатись, чому воно існує. Про це йдеться у Біблії, в усній народній творчості. На жаль, тільки в казках добро завжди перемагає зло, у житті ж ми часто стаємо свідками утвердження зла.

Сьогодні воно не лише не зникло, а стало сильнішим, ніж будь-коли. Хто у цьому винен? У чому причина? Літературознавець Василь Пахаренко у книжці про Т. Шевченка "Незбагнений апостол" пише: "Зло існує для того, щоб людина ставала Людиною, переборюючи його, щоб вона могла усвідомити добро і робити добро".

Науку добра і зловісну суть зла нам, крім Біблії, усної народної творчості, допомагає досягнути художня література, зокрема роман Панаса Мирного ...

Переказ

твору:

https://www.youtube.com/watch?v=EFEm9AAD9ig&t=10s&ab_channel

2. Постановка проблемного завдання.

Яке значення має правильний життєвий вибір для становлення і самореалізації людини?

3.1. Слово вчителя

Чи сповідував у своєму житті ці святі моральні принципи головний герой роману Чіпка Варениченко? Ні. Можливо, те, що він час від часу був надто свавільним, робив переступи прадідівських законів, і призвело його до морального падіння. Правда, на те були й інші причини зовнішнього характеру, що ускладнювали шлях Чіпки. Тому його доля викликає у нас неоднозначні думки. Як бачимо, головний герой роману — психологічно складна, вразлива натура. Добре і зле в ньому живе водночас. Тому глибокий аналіз цього образу викликає в нас так багато різних міркувань, спонукає замислитись над суттю людського буття.

3.2. Круглий стіл «Що зробило Чіпку Варениченка «пропащою силою»?»

- Пригадаймо, чийм сином був Чіпка.

Мати — зневажена селянка, яка й хати власної не мала. Єдине багатство — це працюючі руки й чесна душа. Батько — панський попихач, утікач із панської неволі, москаль. Тобто, Чіпка походить з тих найбільш обділених, уярмлених українців, які народжувалися й виростали з тавром невільника. А тут ще й — «байстрюк», «виродок». Чіпка змалечку відчув себе нелюбим, відкинутим, другосортним. Так мало радості й добра зазнав, і так багато болю.

- Які особливості характеру проявляв Чіпка в дитинстві та юності? Чи щось насторожило вас? Найкращі свої риси малий проявляв у спілкуванні зі своїми добрими наставниками — бабусею Оришкою та дідусем Уласом: він виявляв свій природний розум, метикуватість, прагнення творити добро. Водночас рано усвідомлена соціальна кривда сприяла тому, що виростав

хлопець надто нервовим, озлобленим, готовим до помсти. Пригадується, як у відповідь на покарання Чіпка хоче підпалити обійстя свого хазяїна Бородая. Насторожує і момент, коли разом із пустотливим та байдужим Грицьком Чіпка з насокодою відкручує голови горобцям. Можна простежити, як у нього з дитинства розвивається неконтрольоване психікою почуття помсти, яке часто за своєю силою перевершує саму правду.

- Чи траплялося вам у середовищі підлітків спостерігати невинуватдану жорстокість?

• Розкажіть про Чіпку-хлібороба, охарактеризуйте його почуття і настрої в той період життя?

- Чому так тяжко сприйняв герой те, що в нього забирають землю?

• Що є свідченням слабкої волі Чіпки?

• Хто підказував йому вихід із становища? Учні ілюструють свою розповідь цитатами, які свідчать, що він любив землю, знав її ціну — і не лише матеріальну. Недаремно, саме тут, серед полів, до Чіпки прийшло кохання. Разом із землею Варениченко втрачає віру в справедливість, у людей: «Що тепер я? Людський потикач, наймит?.. Пропало... все пропало... і добро, і душа пропала..., бо немає правди між людьми». Мотрі також було жаль землі, але найстрашніше було втрачати сина. Відчуваючи серцем недобре, вона каже: «Навіщо, це ти, сину, сам собі лихо робиш? Це ж ти сам себе з світа зживаєш... Плюнь ти на ту землю!..Що ж робити?.. Жили ж он без землі кілька літ, та хліб їли...й тепер не сидітимемо без нього... Тоді ти малий був,— сама пучками та ручками заробляла,— та не померли з голоду... А тепер — не те, що тоді!.. Тепер і ти заробляєш, і я допоможу». Хіба це не було добрим наочуванням? Але Чіпка не послухався матері. Відтоді він то втрачає людську подобу, то знову приходить до тям і стає тим бажаним, добрим Чіпкою, що подобається й автору й читачам.

- Які вчинки Варениченка викликають у вас осуд?

• У яких випадках він чинить переступи, порушує найголовніші правила народної моралі й етики? А в яких епізодах Чіпка проявляє кращі риси свого людського єства — розсудливість, мудрість, доброту? Дайте оцінку вчинкам Ничипора після вигнання із земства?

Пристрасть Чіпки до чарки, невміння правильно оцінити свої вчинки викликають осуд. Тверезіючи, він розумів, що чинить щось жахливе, але знову в горілці топив біль, а разом із ним і все те добре, що залишилося в його душі. Селяни розуміли страждання Скривдженого парубка, проте не прощали йому злочинного життя, зневажливого ставлення до матері. Не прощає йому й автор. То чи не повторює Чіпка своїм життям той логічний ряд: неволя — приниження — пияцтво — злочин. У хвилини розпачу з вуст Чіпки прозвучали зболені слова: «Де ж правда?». Так і не знайшов він відповіді на це питання в суспільстві, серед якого жив. А вибори до земства, які стали підлим обманом і наругою над безграмотними селянами, остаточно вбили віру в справедливість. Аморальність пореформеної Росії автор показав через підкупи, хабарництво, вражаючий цинізм чиновників. Але й сам Чіпка виявився не гідним поваги людей. Озлобленість і мстивість керують його вчинками. Грабежі на шляхах він називає «відбиранням свого», зрівнюванням багатих з бідними. Отже, відплата за особисту кривду стає потворною, злочинною стосовно інших. Коли ж Чіпка остаточно знавіснів, розтоптав надії коханої дружини Галі на щасливе родинне життя, втопив рештки своєї честі в безневинній крові родини Хоменків, виразом прозвучали Галині слова: «Так оце та правда?!Оце вона!!!»

- Які почуття вкладено в слова Галі? Що рухало вчинками Чіпки: розум чи почуття? У народі кажуть: ніколи не приймай рішення у гніві. Чіпка ж не замислювався, перш ніж зробити якийсь крок. Його серце ніколи не раділося з розумом, ставало сліпим у зlobі й часто вело на слизьку дорогу. Тому всі

його добрі наміри й помисли були перекреслені жахливими вчинками, кривавими злочинами.

3.3. Складання підсумкового плану-характеристики Чіпки

1. Зустріч Чіпки з Галею. Огляд поля .Красень, фізично сильний, мужній
2. Одібрання у Чіпки землі . Відмова Чіпки дати писареві хабаря Діалог Чіпки з писарем.Чесний, працьовитий
3. Чіпка запив. Внутрішні монологи .Ненависть до багатіїв, царських властей
3. Чіпка дарує Грицькові свій хліб. Розмова Чіпки з Грицьком і Христею. Вірний у дружбі
4. Нічні пограбування .Внутрішні монологи, розповідь автора .Думки про гроші
5. Виступ Чіпки на захист скривджених селян. Виступ Чіпки проти москалів. Звернення-заклик до селян і козаків.Сміливий, безбоязний бунтар
6. Терплячість Чіпки під час катування. Соціально-психологічний портрет. Вольовий, терплячий
7. Чипчині плани рівняти бідних з багатими. Внутрішній монолог, промова. Стихійний месник за соціальні кривди
8. Вибори в земство. Чипчині виступи на захист громади. Звернення до селян і козаків. Захисник інтересів громади, стихійний бунтар
9. Скарга до губернатора, зневір'я. Внутрішній монолог. Відважний, наполегливий
10. Зневір'я у власний шлях. Розпач від незнання шляхів боротьби з царизмом, поміщиками й капіталістами
11. Заслання Чіпки на каторгу. Презирство до Грицька. Нескореність

Спробувати зробити власні висновки. У молодості Чіпка — горда й незалежна людина. Він ладен стати на оборону правди людської, він здатний на вчинок безкорисливий. Іноді такі натури виявляли себе в справах героїчних, їхні Імена, як, приміром, імена Олекси Довбуша чи Кармелюка, народ оповив

легендами. Потенційно, внутрішнім ладом душі Чіпка чимось рідня цим натурам. Проте на відміну від них він пішов іншим шляхом... Скалічений у нерівній боротьбі із системою гноблення й несправедливості, він, що подавав світлі й великі надії, в кінці роману деградує, втрачає людське обличчя, стає бандитом, кривавим убивцею, якого зрікається навіть рідна мати. Суворий реалізм письменника виявився і в тому, що він, «не пожалів» свого героя, у всій нещадності показав його складну життєву еволюцію.

3.5.«Мікрофон».

Чому Чіпка стає катом і вирізує сім'ю козака Хоменка?

Що стало причиною духовного зламу Чіпки Варениченка?

Чи міг він чинити інакше?

Чому Чіпка не чинить опір злу?

У чому суперечливість характеру головного героя?

Що ви в Чіпці осуджуєте, а що схвалюєте?

Як би ви діяли на місці Чіпки

IV. Підсумок уроку

4. Слово вчителя

Як бачимо, Чіпка - психологічно складна, вразлива натура. У ньому поєднуються добро і зло, з правдошукача він перетворюється на кримінального злочинця. Невміння знайти шляхи боротьби проти кривдників, "крива стежка" бунтарства зробили Чіпку "пропащою силою". Навіть найблагородніші пориви перекреслюються злочином.

V. Оголошення і коментар домашнього завдання

Підготувати повідомлення «Елементи фольклору в романі».